't Vagevenster 03

Heemkundevereniging

BERCHS-HEEM

Bestuur Heemkundevereniging Berchs-Heem:

Jan van der Burgt
voorzitter
Molenweg 44
5351 EV Berghem
tel. 04123 - 1183

Herman van de Camp
secretaris
Burg. van Erpstraat 61
5351 AS Berghem
tel. 04123 - 1327

Adrie Dollevoet
penningmeester
Spaanderstraat 7
5351 BA Berghem
tel. 04123 - 1428

Jo Hoeks-van Thiel
lid
Harenseweg 1a
5351 NG Berghem
tel. 04123 - 1868

Bert Akkermans
vice-voorzitter
St. Willibrordusstraat 15n
5351 ED Berghem
tel. 04123 - 2424

Rekeningnummer Rabobank:
1065 16 817
t.n.v. Heemkundevereniging
Berchs-Heem

Redactie
't Vagevenster:
Adrie Dollevoet
Peter Hoefnagels
Jo Hoeks-van Thiel

Uittikken en bewerken kopij:
Karin Dollevoet, Jean Evers,
Marie-Louise Hoeks-Bogaers

Eindredactie en vormgeving:
Bert Akkermans

Inleveren kopij voor
't Vagevenster:
St. Willibrordusstraat 15n,
5351 ED Berghem
tel. 04123 - 2424
Aanleveren kopij:
op floppy of diskette, zonder opmaak, dus rechttoe-rechtaan tikken, TXT-file of WP 5.0-5.1. Floppy's en diskettes worden na gebruik geretourneerd.
Ook bijgeleverde foto's, tekeningen, kopij of ander origineel materiaal.

Leden van Heemkundevereniging Berchs-Heem krijgen het verenigingsinformatie- en nieuwsblad, 't Vagevenster, gratis thuisbezorgd.

Losse nummers f. 6,-
exclusief verzendkosten,
aan te vragen bij de secretaris:
Herman van de Camp
Burg. van Erpstraat 61
5351 AS Berghem
tel. 04123 - 1327

't Vagevenster
nummer 3, februari 1994

Inhoud

Op de Lallenberg te Berghem 68
Gerrit Beex
Herman Parlevliet 81
Gerard Hoeks
Gedenksteen voor overleden missionarissen 88
Herman van de Camp
Verenigingsnieuws 94
Expositie Jan Cunen Museum 95

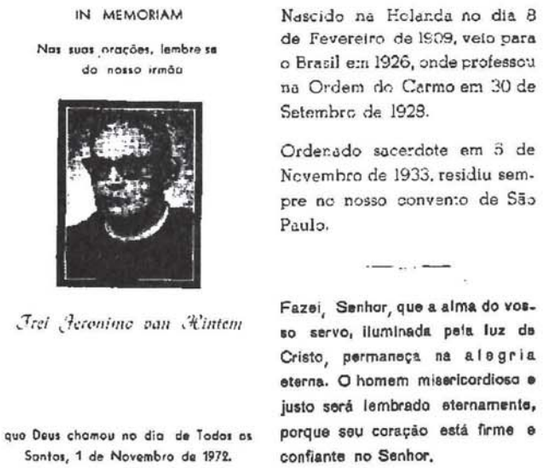

IN MEMORIAM

Nas suas orações, lembre se do nosso irmão

Frei Jeronimo van Hintem

que Deus chamou no dia de Todos os Santos, 1 de Novembro de 1972.

Nascido na Holanda no dia 8 de Fevereiro de 1909, veio para o Brasil em 1926, onde professou na Ordem do Carmo em 30 de Setembro de 1928.

Ordenado sacerdote em 5 de Novembro de 1933, residiu sempre no nosso convento de São Paulo.

Fazei, Senhor, que a alma do vosso servo, iluminada pela luz de Cristo, permaneça na alegria eterna. O homem misericordioso e justo será lembrado eternamente, porque seu coração está firme e confiante no Senhor.

Gedachtenisprentje van Pater Hieronymus van Hintum, in 1972 te Sao Paolo, Brazilië overleden.

Heemkundevereniging
BERCHS-HEEM

Van de redactie

Het eerste artikel in dit nummer van 't Vagevenster is van Gerrit Beex en is eerder gepubliceerd in Brabants Heem, jaargang 1955, nr. 7.
Het is een verslag over bodemvondsten gedaan door de schrijver bij opgravingen in Berghem op de Lallenberg.
In de rubriek straatnamen de Parlevlietstraat. Gerard Hoeks deed onderzoek naar de mens achter het straatnaambord:
Herman Parlevliet, slachtoffer van het England-Spiel.
In de St. Willibrorduskerk in Berghem is een plaquette geplaatst.
Elf namen van overleden missionarissen zijn erop aangebracht.
Herman van de Camp ging op bezoek bij de families en kwam met een schat aan gegevens thuis.

OP DE LALLENBERG TE BERGHEM

De Rijksdienst voor het Oudheidkundig bodemonderzoek verzocht mij begin september 1955 een onderzoek in te stellen te Berghem. Burgemeester J.J.J. v.d. Akker had bericht gezonden, dat enige urnen waren gevonden bij de ruilverkaveling tussen Berghem en Haren. Op negen september bracht ik een bezoek aan het terrein dat gelegen was ± 300 m westelijk van de weg Berghem-Haren en ± 400 m zuidelijk van de Hertogswetering. (Zie afbeelding 1a en 1b) [1]). Een tweetal draglines was ter plaatse bezig met het afgraven van een iets hogere kop in het overigens zeer vlakke en lage terrein, waar in vroeger jaren de Beerse Maas stroomde, wanneer bij hoog water de overlaat in werking trad. De gevonden urnen waren twee beschadigde dubbelconische potten met rolstempelversiering uit de Merovingische tijd; verder waren gevonden een fragment van een ijzeren zwaard of speerpunt en een Romeins schaaltje van zeer slechte terra sigillata.
Vooral de aanwezigheid van het nog steeds zeldzame Merovingische aardewerk maakte een onderzoek zeer gewenst.
Na bespreking met de uitvoerder van de ruilverkavelingswerkzaamheden bleek echter, dat een wetenschappelijk verantwoord onderzoek praktisch niet meer mogelijk zou zijn: het hoge terrein, nog slechts enkele tientallen vierkante meters groot, was het laatste gedeelte der ruilverkaveling in de naaste omgeving. Twee draglines en acht vrachtwagens werkten zó snel dat binnen een paar dagen alles verdwenen zou zijn. Het stopzetten van het werk was vanwege de hoge kosten uitgesloten. Met het oog op het gevonden materiaal en de aanwezigheid van paalsporen in een haastig schoongemaakt vlak achtte ik het niet verantwoord om tenminste niet een zeer globaal onderzoek in te stellen. Ik verzocht daarom de Rijksdienst om een tekenaar, daar het onderzoek voornamelijk zou bestaan in het zo snel mogelijk vastleggen der gegevens. De burgemeester van Berghem was zo vriendelijk om enige arbeiders beschikbaar te stellen en de Ned. Heidemij zorgde snel voor het benodigde materiaal. Maar verder werkten alle omstandigheden het onderzoek tegen. De eerste dag regende het voortdurend, zodat de arbeiders noodgedwongen in hun schuilketen moesten blijven; draglines en vrachtwagens bleven echter rustig doorwerken en zo verdween ook die dag weer een belangrijk stuk van het toch al niet zo grote terrein. Ook de volgende dagen werd het werk voortdurend door regenbuien onderbroken.
Wel bood dit ongunstige weer gelegenheid om het reeds ontgonnen

[1]) Op de bodemkundige detailkaart van het land van Megen en het Berghemse Broek (de Bodemgesteldheid van de Maaskant door D. van Diepen), werd de Lallenberg niet opgenomen als 'oude woongrond'. Waarschijnlijk waren de vondstomstandigheden tijdens de kartering zeer slecht, anders had de grote hoeveelheid aan schervenmateriaal hier zeker op moeten vallen, vooral ook omdat het betrekkelijk hoge terrein reeds een aanwijzing vormde voor vroegere bewoning.

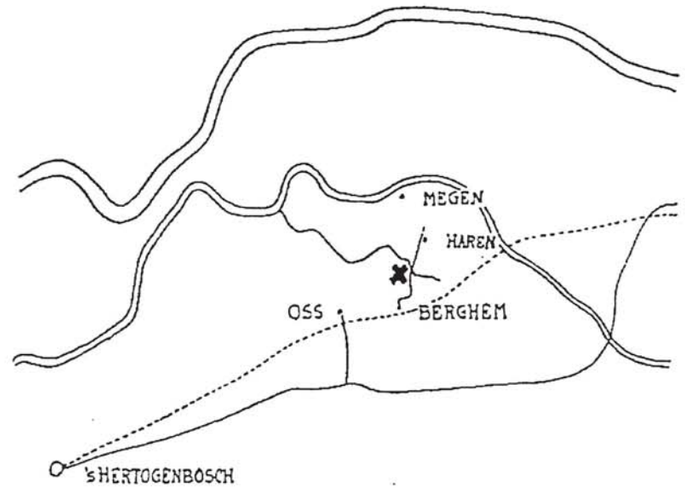

Afb. 1a

Afb. 1b

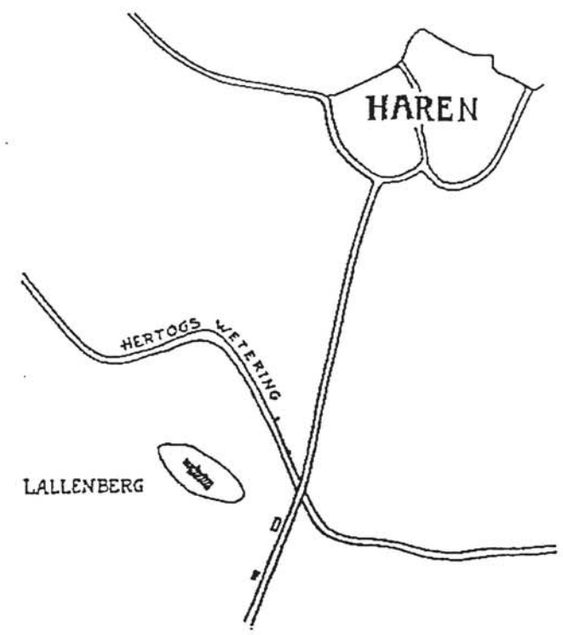

terrein op scherven te onderzoeken en daarbij bleek, dat reeds talrijke prehistorische objecten waren vernield. Het terrein lag bezaaid met scherven, niet alleen van Merovingisch en Romeins aardewerk, maar ook met materiaal uit de ijzertijd en zelfs enige vuurstenen werktuigjes. Buurtbewoners verschaften inlichtingen over het terrein. Zij vertelden, dat dit perceel enige jaren geleden, bij werking van de Beerse Maas, altijd boven water bleef uitsteken. Dan bleek de hoogte een ideaal jachtterrein, daar alle hazen uit de omtrek hier naar toe vluchtten. Hoewel de kadasterkaart het perceel Lallenberg noemt, noemden de omwonenden de hoogte Landenberg. [2])

Na de verregende maandag, die overigens enige nuttige gegevens had opgeleverd, kon ik dinsdag bij iets beter weer aan de slag, helaas zonder tekenaar die 's avonds te voren weer was vertrokken.

Het onderzoek mocht terecht werk aan de lopende band genoemd worden: geen ogenblik kon gepauzeerd worden, want voortdurend dreigde de komst van een dragline, welke het inderhaast schoongemaakte vlak weer kwam weggraven.

De werkverdeling der twee draglines was namelijk zó geregeld, dat een dezer machines over een strook van ± 5 meter breed de zwarte bovenlaag tot een dikte van ongeveer 70 cm wegnam en in de daarnaast gelegen, reeds uitgediepte sleuf deponeerde. Op enige afstand hierachter volgde de tweede dragline, die het gele zand tot op ± 1,50 m diep weghaalde en op vrachtwagens laadde, waarmee dit zand naar een aan te leggen weg werd vervoerd. Tussen deze twee machtige grijpers was dan even gelegenheid om de vlakten schoon te maken, zeer haastig op te meten en te tekenen. Als men het aantal paalgaten en kuilen op de tekening bekijkt, zal het duidelijk zijn in welk een tempo er gewerkt moest worden. (Zie Afb. II). Het kon dus niet anders of het onderzoek moest summier blijven: zo was er geen gelegenheid om de profielen in tekening te brengen, noch tot het afschaven van vlakken op verschillend niveau en het intekenen daarvan. Veel bodemsporen verdwenen met het afladen van de bovenste 70 cm. Toch is het resultaat van dit onderzoek wel zo belangrijk, dat ondanks alle tegenwerkende factoren succes geboekt kon worden. Maar het blijft te betreuren, dat het onderzoek niet vollediger heeft kunnen geschieden. Een tijdige vondstmelding, die waarschijnlijk reeds drie weken vroeger had kunnen geschieden, zou een vollediger onderzoek hebben mogelijk gemaakt.

De overzichtskaart (Afb. II) verraadt reeds de belangrijkheid van dit object door het groot aantal paalgaten die op een prehistorische bewoning wijzen. Daar de tijd ontbrak voor nauwkeurig waterpassen

[2]) Ten noorden van Berghem is nog bekend de La(a)nderstraat, nu Burg. van Erpstraat. Ondanks de huidige naamgeving van de bewoners is de oude schrijfwijze, naar de heer N. Sprenger de Rover aan Gerrit Beex meedeelde, steeds Lallenberg. (1484 Opten Lallenberch. R 1253, f. 228). Is dit Lander: landweer?

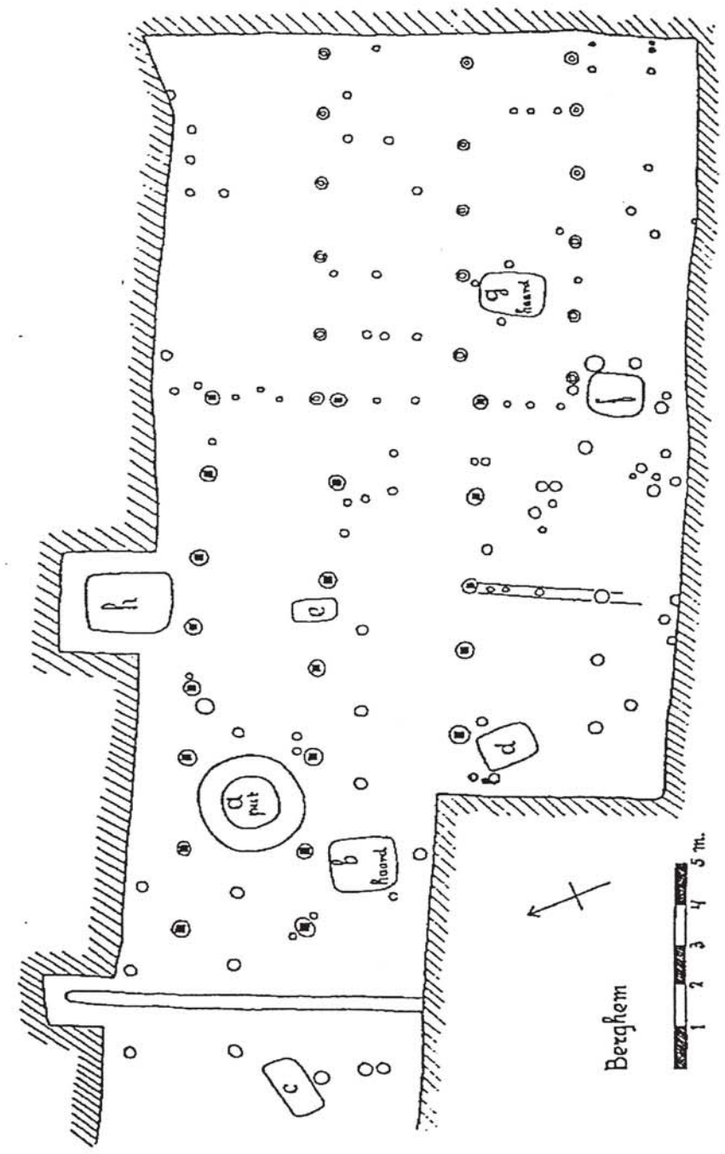

Afb. II

moest de diepte der paalgaten gemeten worden vanuit een zo nauwkeurig mogelijk horizontaal gehouden vlak. Het was in dit geval de enige mogelijkheid om uit de wirwar van paalgaten tot een verantwoorde indeling en periodisering te komen. Veel sporen waren reeds verdwenen door de te diepe afgraving van de bovengrond: slechts de onderste en waarschijnlijk oudste bodemsporen bleven over. In enkele gevallen kon uit de kleur der vulling worden opgemaakt, welke paalsporen bij elkaar behoorden. Zo gelukte het nog uit het groot aantal grondsporen een selectie naar kleur en diepte te maken met het verrassende resultaat van een of twee bijna volledige rechthoekige woningen. (Zie afb. III).
Het meest volledig is de westelijk gelegen woning, bestaande uit drie (of vier) rijen palen met een lengte van bijna 15 meter en een breedte van 6 (of 9) meter. De palen waren duidelijk uit de andere te herkennen door hun grotere en regelmatige diepte, maar vooral door de vierkante kern ervan en door de grijze vulling die in kleur overeen kwam met de vulling van een tweetal evenwijdige, ondiepe greppels (Afb. III c-d en e-f), loodrecht op de palenrijen gericht.
De grijze vulling bestond voornamelijk uit zgn. huttenleem, leem of klei waarmee het houten vlechtwerk der wanden werd bestreken. Naar ik meen, is de lichtgrijze kleur ontstaan door de leem te mengen met houtas, waartussen nog zeer kleine houtskooldeeltjes aanwezig waren. De westelijke greppel (Afb. III, c-d) is duidelijk het standspoor van de westelijke gevel. Hoever dit standspoor zich naar het zuiden uitstrekte, was niet meer na te gaan, daar de grond reeds te diep was weggegraven (op de tekening van Afb. III met stippellijntjes aangegeven).
Een tweede standspoor met dezelfde vulling liep vanaf de vijfde paal (e) evenwijdig aan het standspoor van de gevel in zuidelijke richting en eindigde in een paalgat (f) van gelijke diepte als die in de drie lange rijen. Of ook de twee andere palen (g en h) die met de vorige (f) één rij vormden, tot deze woning behoorden, durf ik niet uit te maken. Zij hadden wel ongeveer dezelfde diepte, maar niet de grijze vulling. Mogelijk vormden zij met enige vergraven palen een rij, die een soort afdak ondersteunde met een open kant naar het zuiden en aan de korte zijden afgeschermd door de verlengde vlechtwand van de westelijke gevel en door de korte vlechtwand (e-f). In de zuid-west hoek van de woning bevond zich een haardkuil (a), gevuld met houtskool en scherven. Dit aardewerk is grotendeels van zeer grof materiaal en sterk verbrand. Een enkel scherfje dat niet door het vuur had geleden, vertoonde een zeer ondiepe kamversiering van elkaar kruisende lijnen (Afb. IV, 7). Houtskool uit deze haardkuil kon voldoende worden opgenomen voor een 14 C-onderzoek.
De westgevel van de tweede woning (Afb. III) valt bijna geheel samen met de oostgevel van de eerste woning, als we tenminste niet moeten

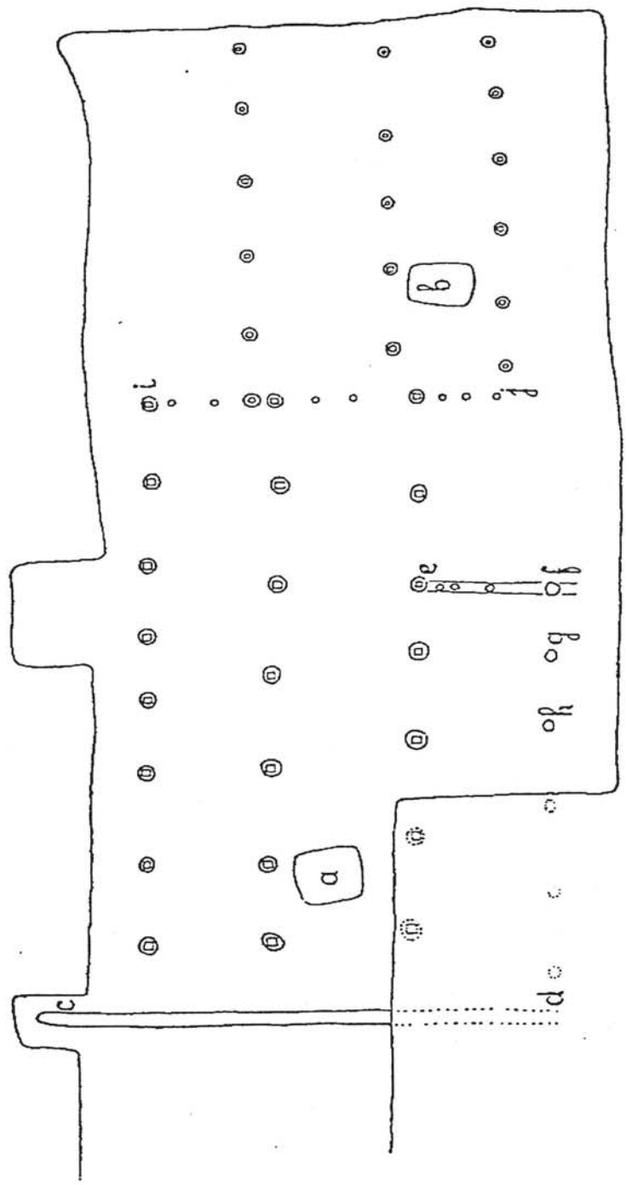

Afb. III

aannemen, dat het gehele complex bij elkaar hoort. Dit laatste wordt echter minder waarschijnlijk, als we zien dat ook hier, en precies op dezelfde plaats, een haardvuur heeft gelegen (Afb. III b). Scherven werden hierin niet aangetroffen en de houtskooldeeltjes tussen de as waren te klein voor een 14 C-onderzoek.
De paalgaten, die in drie rijen de woning vormen, hebben hier een ronde kern. Tussen de punten i en j staan de palen in dezelfde rij als die van de eerste woning. Daartussen zijn nog enkele kleinere paaltjes zichtbaar. Waarschijnlijk behoren ook deze tot een vlechtwand. Een greppel was hier overigens niet te zien, maar deze kan ook door te diepe afgraving zijn verdwenen.

Overige grondsporen (zie Afb. II)
Van de rechthoekige tot ovale kuilen, op Afb. II getekend, moeten er nog drie (c, d en f) als haarden van (waarschijnlijk latere) woningen worden aangemerkt. Zij waren zeer ondiep en bevatten verbrande grond en wat fijne houtskooldeeltjes. Een klein rechthoekig kuiltje (e) was dieper, maar zonder houtskool of andere vondsten. De betekenis hiervan is niet meer te achterhalen.
De grote ronde vlek (a) tussen de palen van de eerste woning gelegen moet een drinkwaterput geweest zijn. De wanden waren oorspronkelijk opgezet met zoden, die zich nog als een donkere band aftekenden. De put zelf was geheel gevuld met afval, waaronder zeer veel aardewerk en ook enige bewerkte vuursteentjes (Afb. IV 10, 12 en 13). Bij deze laatste een grote en zeer goed bewerkte schrabber (10), gemaakt van de buitenste afslag van een vuursteenknol. Op de rugzijde was, met uitzondering van de retouchering, de "schil" nog geheel aanwezig. Tussen de talrijke aardewerkfragmenten waren er enkele met kamversiering (Afb. IV, 1, 2, 3, 4, 6 en 9), wat datering rond het begin der jaartelling mogelijk maakt. Onversierd en van ruw materiaal gebakken was een fragment van een zeer grote urn dat door retouchering tot een ronde plaat was gevormd; mogelijk is dit een schijf die dienst deed bij het broodbakken (Afb. IV, 15). Andere versieringen vertonen Afb. IV, 8, 5 en 11. Verder was er een doorboorde gewichtsteen, zoals die bij het weven werd gebruikt. (Afb. IV, 14).
De constructie van de put op de bodem kon niet worden getekend; gedeeltelijk uit tijdnood vanwege de steeds dreigende draglines, anderzijds door het snel opkomende grondwater dat de kuil spoedig vulde. De diepte van de put zal ± 2,40 m onder het maaiveld zijn geweest. De put ligt midden tussen de paalsporen van een der woningen en daar de ingraving ervan geen der paalgaten raakte, was niet uit te maken of deze danwel het gebouw ouder was. Bij een systematische opgraving zou dit waarschijnlijk duidelijk in het profiel te zien zijn geweest; nu was de bovengrond reeds te diep weggehaald.

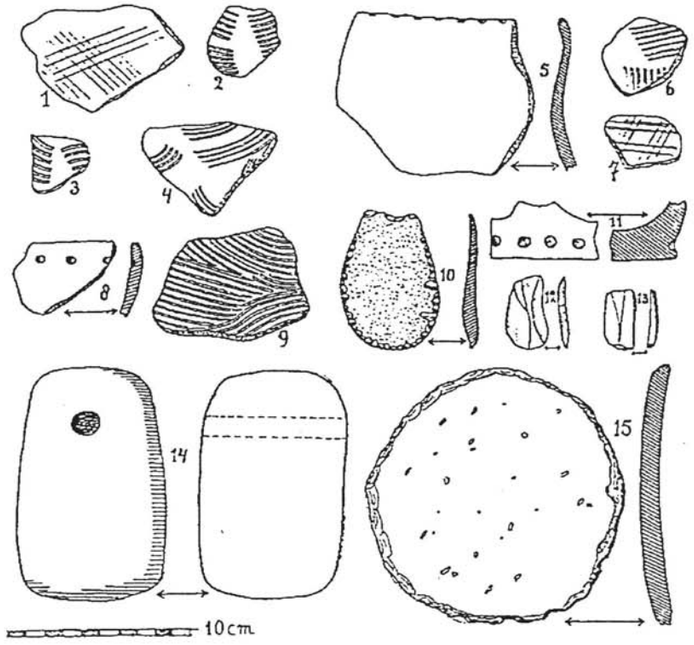

Afb IV

Afb. V

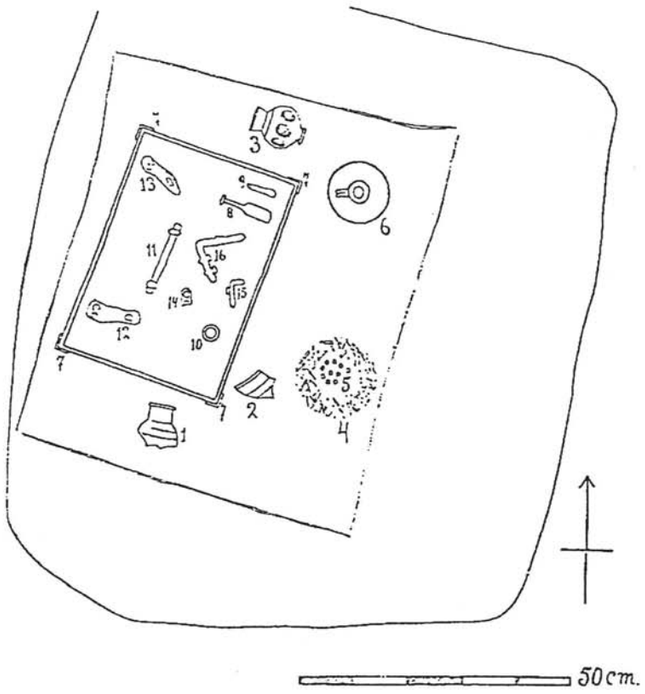

Het Romeinse graf (Afb. II, h en Afb. V).
In de laatste sleuf werd nog juist de rand van een kuil (Afb. II h) zichtbaar. De dragline had hier waarschijnlijk een graf aangesneden uit Romeinse of Merovingische tijd; enige hierbij losgeraakte glasscherven wezen hier op. Om voor het onderzoek hiervan meer tijd te winnen werd een afzonderlijke hoek uitgegraven van de sleuf, die de volgende dag aan de beurt zou komen. Inderdaad kon, na verwijdering van de zwarte grond, geconstateerd worden, dat we hier met een Romeins grafje te doen hadden, vooral toen al spoedig de hals van een geoord vaasje boven het vlak uit kwam. Nu dit graf eenmaal was aangesneden durfde ik het onderzoek niet langer uitstellen, hoewel het reeds laat op de middag was. Toen de arbeiders na vijf uur waren vertrokken, heb ik tot het volslagen donker was, aan dit graf moeten doorwerken en zelfs de volgende morgen waren er nog een paar uren mee gemoeid. De omstandigheden waaronder moest gewerkt worden, zal ik niet gemakkelijk vergeten: het was een wedstrijd met de snel naderende draglines. Tenslotte moesten deze aan één kant van het graf het zand wegscheppen, waarna de zware bak op enige centimeters boven mijn hoofd zwierde naar de vrachtwagens, die aan de andere kant van het graf stonden opgesteld. Een hoed die ik van een opzichter ontving, kon hoogstens voorkomen, dat neervallend zand achter mijn kraag viel...
De inventaris van dit Romeinse graf vergoedde overigens veel. Afb. V geeft hiervan de reconstructie. Op de eigenlijke werktekening zijn de voorwerpen niet zo nauwkeurig getekend als op deze afbeelding. Door de haast moest ik meestal volstaan met bij elke vondst op de tekening een kringetje te plaatsen met een nummer daarin waarna ik ditzelfde nummer op het vondstzakje noteerde. De plaats der voorwerpen is daarmee steeds nauwkeurig aangegeven. (De nummers van Afb. V corresponderen met de detailtekeningen op Afb. VI). Ook de wanden van grafkeldertje en kistje konden nauwkeurig worden getekend. Enige voorwerpen zoals het aardewerkvaasje (1) en een glazen beker (2) waren door de bak van de dragline stuk geslagen en de scherven konden niet alle worden teruggevonden. Het noordelijk gedeelte van het graf was geheel ongestoord, alleen de glazen deukvaas (3) was in scherven. De geoorde kruik van geel-wit aardewerk (6) was geheel intact. In de zuid-oost hoek lagen crematieresten (4) in een compacte kluit bij elkaar. Bij het verzamelen hiervan in de vondstzakjes bemerkte ik tussen de beenderen enige groene glazen kralen, vierkant van vorm en zeer klein. Later bij het nazoeken van de crematieresten werden in totaal tien van deze kraaltjes gevonden (5).
Wat dit Romeins grafje echter vooral interessant maakte, was een houten kistje van 43 x 31 x 13 cm. (Zie reconstructie Afb. VI, 18). De maten konden zo nauwkeurig worden opgenomen, omdat alle hoeken, zowel boven als beneden, waren versterkt met bronzen plaatjes. Deze

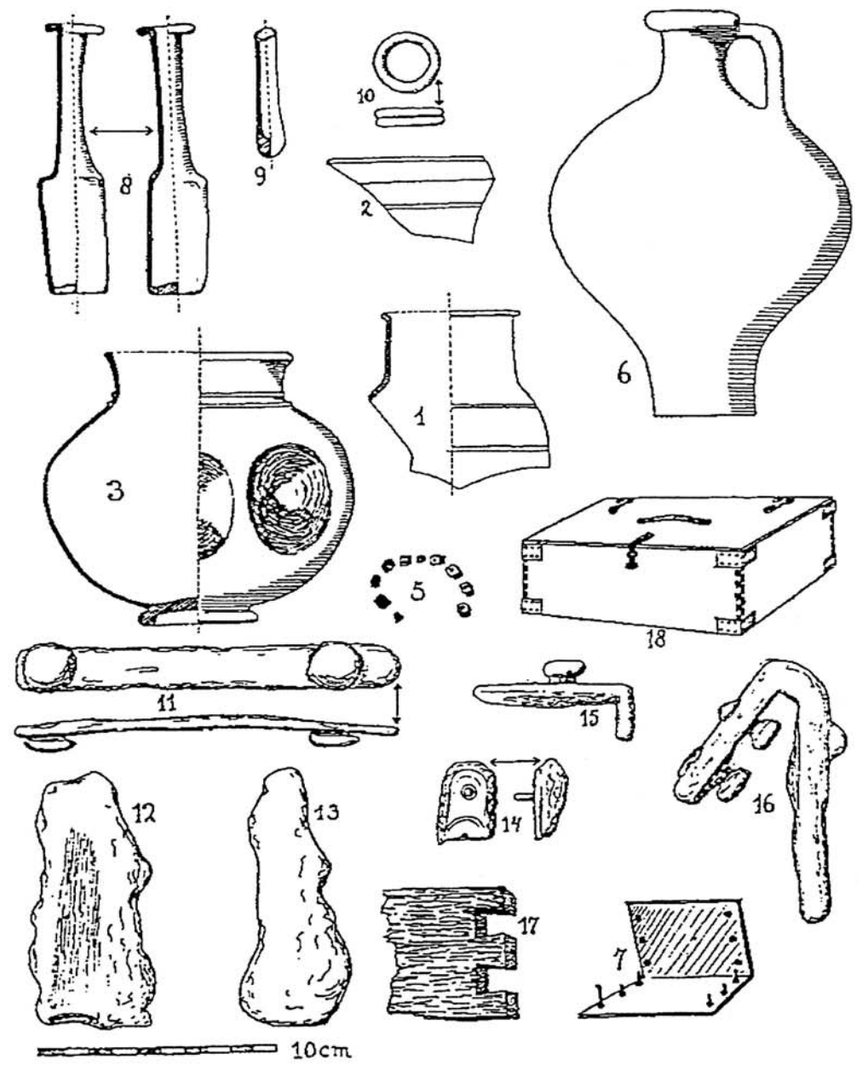

Afb. VI

bronzen hoekjes (7) hadden er tevens voor gezorgd, dat het hout op die plaats nog buitengewoon goed was geconserveerd (Zie Afb. VI, 17). Hierdoor kon niet alleen geconstateerd worden, dat het kistje van eikehouten plankjes was gemaakt, maar bovendien, dat de hoeken met zwaluwstaartverbinding in elkaar waren gezet. Dit laatste had ik ter plaatse nog niet opgemerkt, daar ik de bronzen hoekjes met zand en al terstond had ingepakt. Later bij het schoonmaken kwamen deze houtresten en ook de koperen spijkertjes, waarmee het bronsbeslag was bevestigd, nog grotendeels intact te voorschijn (VI, 7).
De verwachtingen over de inhoud van dit kistje, dat er nog al rijk en degelijk uitzag, waren hoog gespannen, maar de vondsten bleken niet zo kostbaar. Het voornaamste was een klein glazen flesje met een zeer lange hals (8) en een nog kleiner buisje (9), aan een kant zuiver rond afgesloten en aan de andere kant in een breuklijn eindigend. De rest hiervan vond ik niet terug. Verder was aanwezig een dubbele bronzen ring (10), nog geheel intact. Het overige materiaal, op de bodem van het kistje aangetroffen, bestond uit sterk geoxydeerd ijzerwerk, dat als handvat (11), scharnier, (? 12, 13) of sluiting van het deksel (? 14, 15, 16) heeft dienst gedaan. Na een vluchtige schoonmaak hadden zij de vorm zoals op de tekening staat aangegeven. Een nauwkeuriger bewerking bij de Rijksdienst zou misschien nog enige versiering te voorschijn kunnen halen.

Overige vondsten

Door het tijdrovende onderzoek van het Romeinse graf waren de werkzaamheden der draglines intussen zo ver gevorderd, dat de strook, aansluitend bij de getekende vlakken, geheel was verdwenen. Omdat het verband tussen eventuele woningsporen en de reeds getekende daardoor niet meer was te achterhalen, werd van verder onderzoek van de intussen zo goed als geheel verdwenen hoogte afgezien. De tijd ontbrak mij overigens om ook dit restant nog te onderzoeken. Wij moeten ons daarom bepalen tot de vermelding der losse vondsten. Vooreerst is dat: het Merovingisch materiaal, dat reeds vroeger op het gemeentehuis te Berghem was gedeponeerd. Het betreft hier een tweetal dubbelconische potten met rolstempelversiering. Beide potten waren door de bak van de dragline zwaar beschadigd, maar konden toch grotendeels worden gerestaureerd. Een dezer potten (VII, 2) heeft de kenmerkende scherpe buikknik van het meest typische Merovingische aardewerk. De andere pot (VII, 1) is iets meer afgerond; de rand ervan ontbreekt geheel. Beide potten zijn waarschijnlijk bijgaven uit Merovingische graven geweest. Hierop wijst ook een geoxideerd stuk ijzer, waarschijnlijk een fragment van een zwaard of speerpunt (VII, 3).
Op het terrein dat enige weken eerder werd ontgonnen, trof ik nog

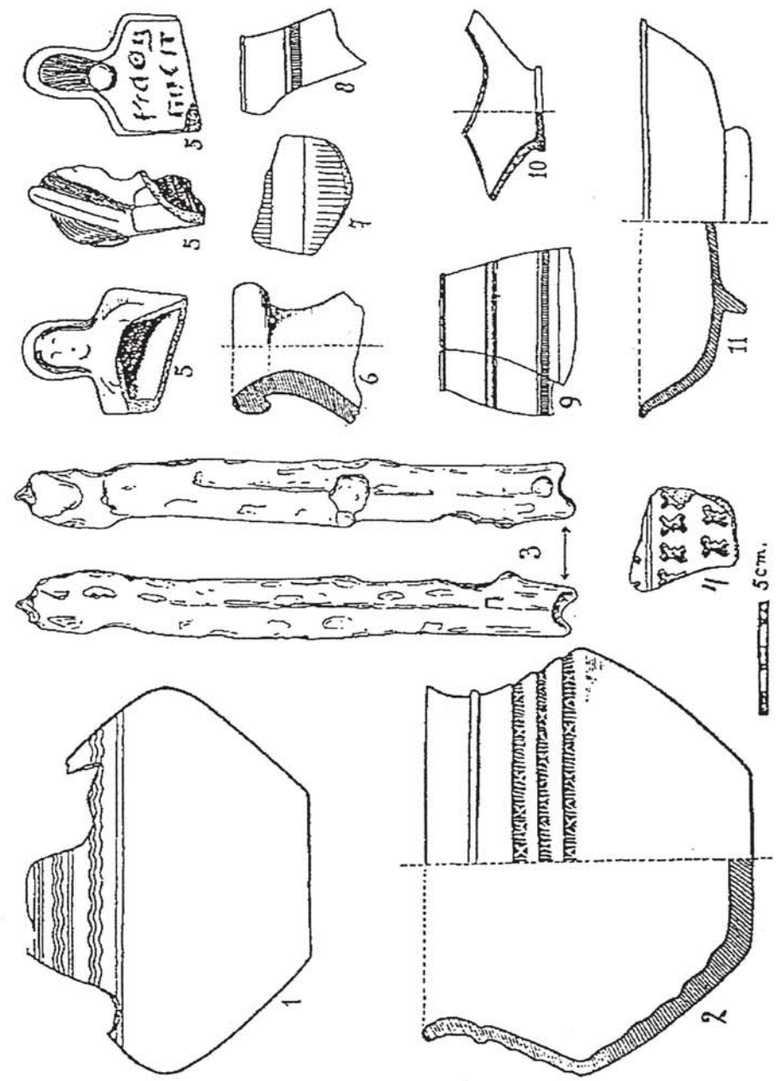

Afb. VII

meer Merovingische aardewerkscherven aan. Een dezer scherven (VII, 4) heeft een diep ingedrukte stempelversiering. Deze vondsten wijzen erop, dat de Lallenberg ook als Merovingisch grafveld is gebruikt.
Meer materiaal werd aangetroffen afkomstig uit de Romeinse tijd. Hieronder een terra sigillata schaaltje, (VII, 11) dat in stukken was gebroken, maar vrijwel volledig kon worden hersteld met uitzondering van een stukje rand. Het is zeer slecht van kwaliteit en waarschijnlijk laat materiaal. De glanzende oppervlaktelaag was bijna geheel verdwenen en het stempeltje afgesleten en onleesbaar.
Een der voornaamste vondsten is het fragment van een beeldje (VII, 5), zeer ruw van afwerking. Het had op de platte rugzijde sporen van letters. Door de sterke afslijting was de naam van de maker niet duidelijk meer leesbaar. Op tekening is gepoogd de zeer ondiepe groeven der letters zo goed mogelijk weer te geven. Veel fragmenten van een geoorde kruik (VII, 6) die veel weg heeft van het kruikje uit het graf, konden slechts gedeeltelijk aan elkaar worden gepast. Het betrof veelal oude afgesleten breuken, die kennelijk niet bij de huidige ontginning waren veroorzaakt. Tenslotte werden van enige potjes van zeer dun, zwart gevernist aardewerk met fijne lijnversiering slechts losse fragmenten teruggevonden. (VII, 7, 8, 9 en 10).
Het onderzoek te Berghem heeft aldus toch nog behoorlijke resultaten opgeleverd. De vondsten uit de verschillende perioden van ijzertijd, Romeinse tijd en Merovingische tijd kunnen echter door het noodgedwongen zeer haastige en onvolkomen onderzoek niet met elkaar in verband worden gebracht. Een systematische opgraving zou de ontwikkeling van dit terpje duidelijk hebben kunnen aantonen.
Dat dit door genoemde omstandigheden niet mogelijk was, is een reden te meer om bij toekomstige ruilverkavelingen tijdig met een onderzoek te beginnen. De bodemkaart van Dr. Ir. van Diepen geeft duidelijk aan op welke plaatsen een onderzoek het meest gewenst is en overigens behoeft men slechts aan oudere bewoners uit de streek te vragen welke plaatsen bij werking van de Beerse Maas nog boven het water uitstaken om met grote waarschijnlijkheid op een vroeger bewoonde plaats te stuiten.
Volgens verkregen inlichtingen had een reeds afgegraven terpje, genaamd "Avonduur", veel prehistorisch materiaal opgeleverd. Een dergelijke hoogte, genaamd "de Lievevrouwenberg", ligt op enkele kilometers noord-oostelijk van de Lallenberg en zal over enige tijd eveneens door ruilverkaveling zijn verdwenen. Tijdig onderzoek is dus gewenst.
De noodopgraving te Berghem heeft weer eens geleerd, hoe directe waarschuwing noodzakelijk is.

Gerrit Beex

Bron: Brabants Heem 7, 1955, p. 105-118.

Rubriek Straatnamen

Deze keer de verklaring van de naam 'Parlevlietstraat'.

De mens achter het straatnaambord, zijn betekenis voor onze samenleving en de plaats die hij in onze samenleving heeft gehad.

HERMAN PARLEVLIET

"Zonder vrees en zonder blaam"

Herman Parlevliet werd geboren op 16 mei 1916 in Baarle-Nassau als zoon van Gerardus Wilhelmus Parlevliet en Jacoba Bliek. Hij was tweede kind uit een gezin van vier: Maria-Christina, Herman, Marinus en Adriaan. Vader Parlevliet was werkzaam in Baarle-Nassau als politie-ambtenaar.
In 1920 verhuisde het gezin naar Berghem. Dit gebeurde op verzoek van de Procureur-Generaal, met als doel de ruzie tussen de kerk en burgemeester Keizer op te lossen. Hiervoor werd speciaal een niet-katholiek gekozen, om onpartijdig te kunnen zijn in een twist tussen twee katholieken.
Gerardus Parlevliet was een lange slanke man, die in Berghem bekend stond als "de Parl", de helft van het politie-duo "de Pol en de Parl".
Zoon Herman moest in 1936 voor zijn nummer in dienst. Hij werd ingedeeld bij het Tweede Regiment Infanterie te Venlo. Ondanks zijn HBS-opleiding kwam Herman niet in aanmerking voor een officiers-opleiding, omdat in die tijd belangrijk was hoe hoog de ouders op de "sociale ladder" stonden.

Politie-ambtenaar was dus niet hoog genoeg. Hij werd op 20 maart 1937 bevorderd tot korporaal, en ging 2 oktober 1937 met groot verlof als dienstplichtig sergeant.
Na zijn diensttijd wilde Herman, evenals zijn vader, dienst nemen bij de politie. Hij solliciteerde daarvoor bij de politiekorpsen van diverse grote steden, echter zonder succes. Begin 1938 solliciteerde Herman bij de Marechaussee en op 8 februari 1938 tekende hij voor zes jaar als vrijwilliger bij het korps Koninklijke Marechaussee. Zijn opleiding kreeg hij in Apeldoorn, waarna hij per 15 juli 1938 geplaatst werd bij de 1e Divisie, met als standplaats Asten. Enkele maanden voor de oorlog uitbrak werd hij overgeplaatst naar Putte, vlak bij de Belgische grens in de buurt van Roosendaal. Veertien dagen voor de Duitse inval in Nederland was Herman thuis in Berghem met weekendverlof. Dit zou het laatste directe contact zijn tussen Herman en zijn familie.
Als de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnenvallen, bevindt Herman zich dus in Putte, temidden van een groep collega-marechaussees. Deze groep krijgt op 12 of 13 mei bevel zich richting Zeeuws-Vlaanderen te verplaatsen. In Sluis krijgt de groep opdracht zich gereed te houden om koningin Wilhelmina te begeleiden, die naar Engeland vertrekt om uit handen van de Duitsers te blijven. Zover komt het echter niet, want niemand minder dan prins Bernhard komt hun vertellen dat "moeders", zoals de prins de koningin noemt, zich reeds in Engeland bevindt.

Als Nederland op 15 mei 1940 capituleert voor de Duitsers, blijft Zeeuws-Vlaanderen nog een tijd onbezet. Zo kon het gebeuren dat de groep waartoe Herman behoort, op 18 mei 1940 op last van de divisiecommandant, "gebruikmakende van verschillende middelen van vervoer" vertrekt naar Brugge in België. Vandaar gaan zij via Torhout, Dixmuide en Duinkerken naar Gravelines in Frankrijk, waar de groep overnacht. Er volgt een avontuurlijke tocht kriskras door Noord-Frankrijk, waarbij ze meerdere keren beschoten en gebombardeerd worden door de Duitse Luftwaffe. Soms reizen ze per bus of vrachtauto, maar wegens gebrek aan brandstof ook vaak per fiets. Uiteindelijk komt de groep met Herman op 10 juni, 's morgens om 8 uur aan in de Franse havenstad Brest. Ze gaan daar aan boord van het Nederlandse schip "Prinses Beatrix". Het schip verlaat om 6 uur 's middags de haven om buitengaats haar plaats in te nemen in een klein konvooi, dat verder nog bestaat uit twee torpedojagers en twee hulpkruisers. Om half negen 's avonds wordt koers gezet richting Engeland.
De overtocht verloopt spoedig en op 11 juni 's morgens om 7 uur gaat het schip voor anker in de haven van Plymouth. Om 12 uur 's middags wordt het schip naar de kade gesleept en wordt met de ontscheping

begonnen. Per trein gaat de reis nu verder naar het stadje Port-Cawl aan de Bay of Bristol. Hier wordt Herman met zijn maten ondergebracht in een tentenkamp, en als marechaussee ingedeeld bij de Prinses Irenebrigade. Deze compleet Nederlandse brigade wordt nog eens verplaatst naar Congleton en tenslotte gelegerd in een barakkenkamp te Wolverhampton.
De eentonige legerroutine bevalt Herman allerminst en wanneer omstreeks mei 1941 vrijwilligers gevraagd worden voor een nieuw op te richten Nederlands parachutistenbataljon, geeft hij zich hiervoor op. Samen met ongeveer 20 collega-marechaussees, begint Herman aan de opleiding. In werkelijkheid was het parachutistenbataljon slechts een dekmantel om geschikte kandidaten te zoeken voor "SOE-Dutch", een organisatie die agenten opleidde voor inlichtingen en sabotagewerk in bezet Nederland.
Herman Parlevliet wordt opgeleid om te worden gedropt boven bezet Nederland. Om veiligheidsredenen kregen de agenten andere namen. Herman Parlevliet werd Herman Pijnakker. Er volgde een zware opleiding op diverse plaatsen. Zo was er de opleidingsschool te Winterford, de commandotraining in Schotland, de veiligheidsschool te Beaulieu en natuurlijk de parachutistentraining. Deze vindt plaats op het vliegveld Ringway bij Manchester en Herman vindt het daar "reusachtig gezellig". Hij heeft hier vijf keer gesprongen, waaronder minstens een nachtsprong. Herman is inmiddels van korporaal opgeklommen tot officier met de rang van 2e luitenant. Met gepaste trots laat hij in Engeland foto's maken met luitenantsster en parawing. De opleiding zit erop en Herman is klaar om uitgezonden te worden als geheim agent. Zijn taak zal zijn het verzet in Brabant en Limburg te helpen met sabotage-acties. Hij zal verzetsmensen les gaan geven in springstoffen, wapens e.d. en leiding geven tijdens hun sabotage-acties. De geheimagenten werden vaak in groepjes van twee gedropt, en de maat van Herman is Antoon van Steen, een vriend en collega-marechaussee, die al vanaf mei 1940 met Herman optrekt. Antoon zal in bezet gebied optreden als marconist, om met behulp van een meegenomen zender het contact met het hoofdkwartier in Engeland te onderhouden.

Het is inmiddels eind mei 1942 en de dag nadert dat het duo Parlevliet/Van Steen vanuit een Engelse bommenwerper boven Nederland gedropt zal worden. Zij zullen springen in burgerkleren en valse persoonsbewijzen geven hun weer een nieuwe identiteit.
Zo luidt de naam op Hermans persoonsbewijs: HERMANUS PRINS.
Zijn militaire uniform en persoonlijke bezittingen, zoals foto's, worden in een kist opgeslagen in het hoofdkwartier in Engeland. Hierbij bevindt zich ook een brief die Herman geschreven heeft op 21 mei

1942, enkele dagen voor zijn dropping in Nederland. Hierin beschrijft hij in het kort zijn lotgevallen in Engeland en geeft hij wat andere nuttige informatie voor zijn familie.
Enkele fragmenten uit die brief:

> *"Op dit ogenblik ben ik een 5e colonnist, niet om vreemde landen onder ons bestuur te brengen, maar om Nederland aan de Nederlanders terug te helpen geven." (!)*
>
> *"Ik ben erg blij dat U niet weet wat ik ga doen, want dan had U geen rustigen nacht meer."*
>
> *"Ik ben erg goed gezond zooals altijd en hoop U na den oorlog weer in goeden gezondheid terug te zien."*
>
> *"Nu beste ouders, broer en zus houd moed en tot een spoedig weerzien.*
>
> *Uw liefhebbende zoon en broer Herman."*

In de nacht van 29 op 30 mei 1942 wordt Herman Parlevliet samen met Antoon van Steen gedropt boven Nederland. De droppingplaats bevindt zich 3 km ten noordoosten van Steenwijk in de provincie Overijssel. Het is een heldere, maanverlichte nacht, met weinig wind. Een ideale nacht voor een dropping. Op de droppingplaats zullen zij worden opgewacht door een zogenaamd ontvangstcomité, gevormd door leden van het verzet. Deze verzetsmannen zijn door Engeland gewaarschuwd via een radioverbinding van eerder gelande geheim-agenten. Het ontvangstcomité markeert de droppingplaats met drie rode lantaarns in de vorm van een gelijkzijdige driehoek en een witte lantaarn, die ten opzichte van de driehoek de windrichting aangeeft. Parlevliet en Van Steen bevinden zich in een Engelse bommenwerper waaruit zij, via een luik in de bodem, zullen springen. Zodra de piloot van de bommenwerper de rode markeringslichten ziet, ontsteekt hij in het ruim een rood licht, wat betekent dat Parlevliet en van Steen zich gereed moeten houden om te springen. Als het vliegtuig zich boven de droppingplaats bevindt, ontsteekt de piloot een groen licht. Op dat moment laten Parlevliet en Van Steen zich door het luik naar buiten vallen, zoals hen geleerd is op de paratraining in Manchester.
Na hen worden nog zes containers aan parachutes uit het vliegtuig gedropt. In deze containers bevinden zich springstoffen, wapens en andere benodigdheden voor de beide agenten.
Ook bevindt zich in een van de containers een nieuw ontwikkeld geheim peiltoestel, dat het mogelijk moet maken droppings uit te voeren zonder vanaf de grond met lantaarns te seinen. Dit toestel is in Engeland al voorzien van springstof, zodat Parlevliet en Van Steen het

gemakkelijk kunnen vernietigen mochten ze in Duitse handen vallen.
De landing van de twee agenten verloopt niet helemaal vlekkeloos. Een van de twee (welke is mij helaas niet bekend) landt in een boom en blijft met zijn hoofd naar beneden in de takken hangen. Gelukkig zijn er twee mensen van het ontvangstcomité direkt aanwezig om de ongelukkige agent uit zijn benarde positie te bevrijden.
De twee Nederlanders waarmee Parlevliet en Van Steen het eerst kennismaken zijn de politie-agenten Poos en Slagter. Allen zijn blij met de goede landing en de gesprekken komen op gang. Na ongeveer drie kwartier willen de verzetsmensen vertrekken om Parlevliet en Van Steen naar hun schuiladres te brengen. De containers met uitrusting zullen door andere verzetsmensen worden opgehaald en verborgen.
Om niet op te vallen bij eventuele voorbijgangers moeten Parlevliet en Van Steen wel hun springoverall, die ze over hun burgerkleren aanhebben, uittrekken. Op het moment dat ze hun overall tot onder de knieën hebben afgestroopt, worden ze door Poos en Slagter van achteren beetgepakt. Voor ze goed en wel beseffen wat er aan de hand is, liggen Parlevliet en Van Steen met hun handen in handboeien op de rug en hun springoverall nog om de enkels, volkomen hulpeloos op de grond. Van alle kanten komen nu ook Duitse soldaten kijken naar de vangst. Langzaam dringt de verschrikkelijke waarheid door tot de beide agenten. Binnen één uur na hun landing in Nederland zijn ze reeds gevangen genomen. Hoe is dit mogelijk? Parlevliet en Van Steen zijn slachtoffer geworden van het zogenaamde *England-Spiel.*
Wat is het England-Spiel? Dit is een spel dat gevoerd werd door de Engelse en Duitse geheime diensten in de Tweede Wereldoorlog. Overigens heeft dit "spel" wel het leven gekost aan ruim 200 Nederlanders, die er direkt of indirekt bij betrokken waren.
Het begon allemaal op 6 maart 1942, met de arrestatie van geheimagent Huub Lauwers, door SS-Sturmbahnführer Joseph Schreieder.
Lauwers is evenals Parlevliet geheimagent, die op 7 oktober 1941 in Nederland is gedropt. Hij is in het bezit van een zender en zendt bijna dagelijks gegevens die hij van het verzet krijgt door naar Engeland. Een van de verzetsmensen die Lauwers van gegevens voorzag was George Ridderhof.
Deze Ridderhof werkte in werkelijkheid voor de Duitsers. Voor een maandloon van f. 500,- verraadde hij verzetsmensen aan de Duitsers. Zo deed hij ook met Huub Lauwers, die na zijn arrestatie door de Duitsers voor de keus werd gesteld:
– Hij kon voor de Duitse militaire rechtbank verschijnen op beschuldiging van spionage. Hiervoor bestond in oorlogstijd slechts één straf: de doodstraf.
– Hij kon ook door blijven gaan met zenden naar Engeland, maar dan onder Duits toezicht. Wanneer hij dit deed, zou zijn leven en dat van

verzetsmensen die door dit "spel" gearresteerd werden, gespaard blijven, aldus een belofte van Joseph Schreieder.
Lauwers besloot tot het laatste. Hij kon dit doen, omdat hij, zoals overigens elke agent-marconist, hierover met Engeland een afspraak had gemaakt. Alle marconisten zonden namelijk via een bepaalde code morse-tekens over naar Engeland. Ze gebruikten hiervoor een zogenaamde "security-check". Deze was evenals de code voor iedere agent verschillend. Bij Lauwers bestond hij hieruit dat hij elke 16e letter bewust fout uitzond. Zolang hij dit deed wist men in Engeland dat alles in orde was. Wanneer Lauwers echter foutloze berichten naar Engeland zond, wist men dat hij door de Duitsers gevangen genomen was en door hen werd gedwongen uit te zenden.
Aldus ging Lauwers voor de Duitsers zenden, in de vaste overtuiging dat men in Engeland onraad zou ruiken. Wie schetst echter de verbazing van Lauwers, toen men vanuit Engeland deed of er niets mis was en door bleef gaan met antwoorden op zijn uitzendingen. Zo werd aan Lauwers, dus aan de Duitsers, keurig doorgegeven waar en wanneer de volgende geheim-agenten gedropt zouden worden. Het was dus voor de Duitsers een koud kunstje om op de droppingplaats aanwezig te zijn, de agenten te arresteren en hun uitrusting en de containers op te laden, en met hun zenders nieuwe lijnen met Engeland te openen. Op het hoogtepunt van het "England-Spiel" hadden de Duitsers 18! lijnen met Engeland.
De arrestatie van Parlevliet en Van Steen betekende de vierde lijn met Engeland. Na hun arrestatie worden Parlevliet en Van Steen in verschillende auto's naar Den Haag vervoerd. Om ongeveer 6 uur in de ochtend van 30 mei kwam Parlevliet aan op het Binnenhof in Den Haag. Hier wordt hij gedurende twee dagen regelmatig verhoord door Joseph Schreieder. Deze schrijft in zijn boek, dat hij na de oorlog schreef, over "een sympathieke, donkerharige grote jongen" die totaal ontgoocheld is. De Duitsers schijnen alles over hem te weten: zijn opleiding, de namen van zijn instructeurs, zijn opdracht in Nederland, zijn familie, ja werkelijk alles. Na deze twee dagen wordt Parlevliet overgebracht naar "Polizei Gefängnis Haaren". Dit is het voormalige Groot Seminarie te Haaren, gelegen aan de weg 's-Hertogenbosch-Tilburg. De kleine kamers waar vroeger priesterstudenten woonden, zijn nu van tralies voorzien en doen dienst als gevangeniscellen. Uiteindelijk zullen hier 54 England-Spiel agenten gevangen zitten. In principe werden zij hier goed behandeld. Zoals een keukenmedewerker later verklaarde: "We wisten niets van de gevangenen op de eerste verdieping, alleen dat ze bijzonder waren, want hun eten was beter en ze kregen grotere porties."
Nadat er echter twee ontsnappingspogingen worden ondernomen, waarvan slechts één met succes, wordt hun behandeling grimmiger.

Eind november 1943 zijn de Duitsers bang dat Engelse commando's willen proberen de England-Spiel gevangenen te bevrijden en op zaterdag 27 november 1943 wordt Parlevliet overgebracht naar de strafgevangenis te Assen. Hier is het gedaan met de voorkeurs-behandeling en worden zij als alle andere gevangenen behandeld: slecht dus. Het wordt nog slechter. Als de Duitsers eind april 1944 een geallieerde invasie verwachten, worden de 51 overgebleven England-Spiel agenten waaronder Parlevliet in veewagons overgebracht naar kamp "Gross-Rosen" in Rawicz in Polen.
Hier is het ronduit verschrikkelijk. Vele gevangenen sterven hier door uitputting, ziekte, of de willekeur van de Duitse SS-bewakers. Waarschijnlijk komt ook Herman Parlevliet hier om het leven...
Vast staat dat Parlevliet als één van de 51 England-Spiel agenten aankomt in Rawicz.
Vast staat ook dat wanneer deze groep op 5 september 1944 op transport gaat naar vernietigingskamp Mauthausen, daar slechts 40 agenten aankomen. Elf agenten worden vermist, waaronder Parlevliet en Van Steen. Wat er met hen gebeurd is zal waarschijnlijk altijd een raadsel blijven. Of Herman Parlevliet gestorven is door ziekte of uitputting, of zoals vele Franse collega-agenten in Rawicz is vermoord door de Duitse SS'ers, kan niemand zeggen.
Een andere mogelijkheid is dat hij tijdens het transport naar Mauthausen een vluchtpoging heeft ondernomen en daarbij is gedood. Hoe het ook zij, wanneer hij bij zijn kameraden had kunnen blijven was hem geen beter lot beschoren geweest. De overgebleven 40 agenten zijn in Mauthausen op de meest brute wijze mishandeld en tenslotte vermoord en wel allemaal binnen twee dagen.

Het verhaal van Herman Parlevliet is een triest verhaal. Een jongeman die aan de bezetter ontsnapt, in Engeland vrijwillig een zware training volgt met als doel zijn vaderland helpen te bevrijden en dan binnen één uur door verraad wordt uitgeschakeld. Om dan tenslotte het hoogste offer te brengen wat mogelijk is.
De lijfspreuk van de Koninklijke Marechaussee is bijzonder toepasselijk op Herman Parlevliet :
"ZONDER VREES EN ZONDER BLAAM".
Herman Parlevliet werd na de oorlog posthuum begiftigd met het Bronzen Kruis en werd eveneens opgenomen in het Gulden Boek der Koninklijke Marechaussee.
Enkele foto's, zijn luitenantssterren, zijn para-wing, alsmede zijn afscheidsbrief, zijn te zien in het Museum der Koninklijke Marechaussee te Buren, een schitterend museum dat zeker de moeite van een bezoek waard is.

Gerard Hoeks

GEDENKSTEEN VOOR OVERLEDEN MISSIONARISSEN

Via de ideeënbus achter in de kerk is het voorstel binnengekomen een gedenksteen te laten vervaardigen om de overleden missionarissen die uit onze parochie afkomstig zijn te gedenken. Het idee is in de parochievergadering besproken en het parochiebestuur heeft het overgenomen en goedgekeurd.
In het gemeenschapsblad *'t Trefpunt* is enkele keren een oproep geplaatst om namen door te geven. Door mij zijn elf namen achterhaald, ik heb ze ook in *'t Trefpunt* gepubliceerd en om aanvulling gevraagd. Hierop zijn geen reacties meer gekomen en ben ik er vanuit gegaan dat het aantal juist en de namen correct waren.

Vervaardiging en plaatsing van de gedenksteen.
Het portaal van de kerk, onder de toren, bleek na uitvoerig overleg en beraad een goede plaats. Bij het betreden van de kerk zal eenieder de plaquette passeren. Lucas Schoot uit Oss, steenhouwer, is de opdracht gegund. Hij voelde zich zeer vereerd de steen te mogen maken. Het vervaardigen en beletteren zou hij gratis uitvoeren.
In de week van de Nederlandse missionarissen, op zaterdag 22 mei 1993 werd onder de H. Mis de gedenksteen voor de missionarissen afkomstig uit onze parochie onthuld. Bij de onthulling waren familieleden van de missionarissen en leden van de MOV-groep Berghem aanwezig.
Tijdens de viering, die opgeluisterd werd door het jongerenkoor, gingen de aanwezige familieleden voorafgegaan door pastoor en misdienaars, naar de gedenkplaat. Hier werd namens allen door mevrouw Van de Heijden-Pennings en de heer G. van Lith de steen onthuld. Het was een sfeervol gebeuren. Moge deze gedenksteen een bijdrage zijn als dank voor het vele goede werk dat zij gedaan hebben in dienst van de kerk, vaak ver van huis in een missiegebied.
Een steen waarop zij recht hebben om op vermeld te worden.
En dat de overledenen ook door dit artikel voor altijd in onze herinnering voortleven.

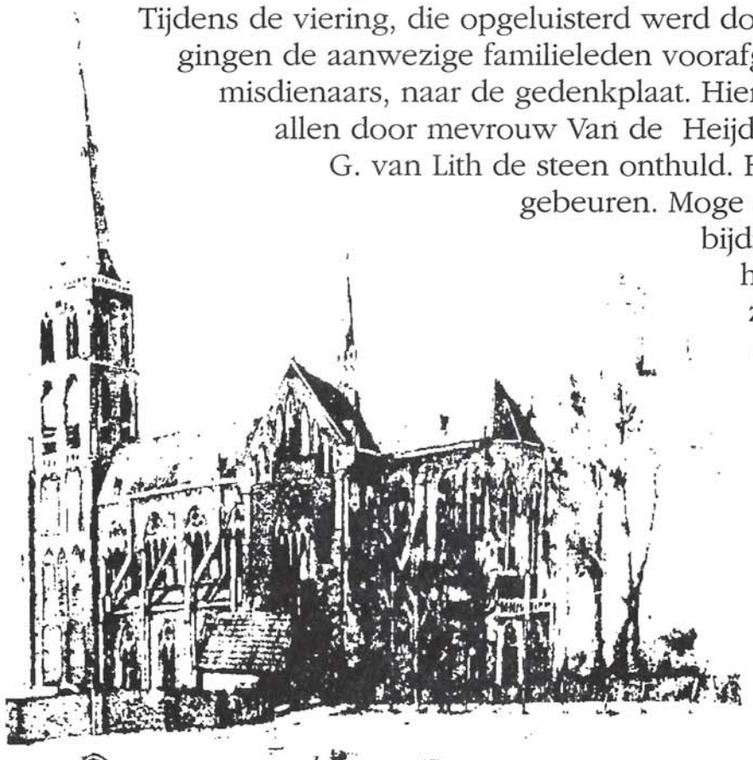

O Maria, Moeder en Luister van Carmel, zegen mijne priesterlijke loopbaan.

Ter blijde Herinnering
aan de
H. Priesterwijding
en
Eerste Plechtige H. Mis
van den Weleerwaarden Pater
URBANUS VAN ERP,
v. d. Orde der Broeders v. O. L. Vr. v. d. Berg Carmel.

's Bosch.		Berchem.
St. Jan.	1911.	Parochiekerk v. d. H. Willibrordus.
10 Juni.		12 Juni.

De Machtige heeft mij groote dingen gedaan. Luc. 1, 49.

Hij heeft mij verleend het Priesterschap te bekleeden, Zijn lof te zingen en het volk te zegenen in Zijnen Naam.
Eccles. XLV. 19

Verheven voorzeker en wonderbaar is het te zijn bedienaar van Christus en uitdeeler der geheimenissen Gods. H. Bernardus.

1. **Pater Urbanus van Erp**

Zoon van Johannes van Erp en Maria Ida van Amstel.
Geboren te Berghem 22 november 1884.
Pater Urbanus was lid van de Orde der Broeders van O.L. Vrouw van de Berg Carmel (Carmelieten).
Geprofest te Boxmeer 9 oktober 1906 en tot priester gewijd 10 juni 1911 en op 12 juni daaropvolgend deed hij zijn Eerste H. Mis in de parochiekerk te Berghem.
Was werkzaam als missionaris in Brazilië.
Hij was oud-rektor van de Paterskerk te Oss en superior van het Carmelieten-klooster te Boxmeer.
Een eenvoudig, diep godsdienstig mens, een voorbeeld van goedheid en beminnelijkheid.
Hij stierf 69 jaar oud in het 47ste jaar van zijn H. Professie, het 42ste jaar van zijn priesterschap.
Overleden in het ziekenhuis te Boxmeer d.d. 9 februari 1953.

2. **Broeder Gerard van Lith**

Zoon van Bernardus van Lith en Maria van Vugt.
Geboren te Berghem 5 juni 1886.
Broeder Gerard was lid van de Congregatie der Missionarissen van het Onbevlekt Hart van Maria, Scheut Missiehuis Sparrendaal Vught.
Sprak de H. Geloften uit op 8 september 1913.
Was werkzaam in Scheut 1913-1914 en op Sparrendaal te Vught van 1914 tot 1916.
Bouwde een kerk in Inongo (Zaïre) en zorgde voor de plantage in Ibeke.
Op 19 mei 1920 is hij in Ibeke overleden en daar begraven.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
den ZeerEerw. Pater
HENRICUS JOSEPHUS VAN ERP,
Missionaris der Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria te Scheut, geboren te Berchem 14 Februari 1887; Priester gewijd te Wittem 7 October 1911; vertrokken als Missionaris naar den Belgischen Congo 12 September 1912; overleden te Berchem 12 Mei 1924.

De Heer sprak: Vertrek uit uw land en uit uwe maagschap en uit het huis uwes vaders, en kom naar het land, dat Ik u toonen zal. En hij antwoordde: „Hier ben ik, want Gij hebt mij geroepen"
Voorwaar een goddelijk werk, het Evangelie te mogen verkondigen aan hen, die in de duisternis en schaduw des doods zijn gezeten, opdat zij allen den naam des Heeren aanroepen en Hem dienen.
Hij was alles voor allen geworden, om allen zalig te maken. 1 Cor. IX, 22.
Uwen wil te doen, o mijn God, dit was hetgeen ik wenschte, en het verlangen om Uwen wil te volbrengen, was in het midden van mijn hart. Ps. 39, v. 9.
Zijne goedheid en zachtmoedigheid maakte hem beminnelijk bij een ieder. H. Born.
Zijn eenvoudigheid en nederigheid brachten zegen over zijn werk.
Dierbare Vader, Broeders en Zusters, wilt niet weenen over mijnen dood. Kom zie ik u weder, en dan geen scheiden meer. Intusschen, bidt voor mij. Gij vooral Eerw. Broeder, Zuster en Medebroeders der Congregatie, weest mijner gedachtig in uwe gebeden en Heilige Offerstanden.
Zoet Hart van Jezus, wees mijne liefde.
Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.
R. I. P. 300 d. afl.

3. Pater Henricus Jozephus van Erp

Zoon van Adrianus van Erp en Anna van der Putten.
Geboren te Berghem 14 februari 1887.
Pater Henricus was lid van de Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria te Scheut.
Priester gewijd te Wittem 7 oktober 1911.
Vertrokken als missionaris naar de Belgische Congo op 12 september 1912.
Gedurende twaalf jaar pastoraal werkzaam in Mayombe, Zaïre en te Vaka (Afrika).
Zijn goedheid en zachtmoedigheid maakte hem beminnelijk bij eenieder. Zijn eenvoudigheid en nederigheid brachten zegen over zijn werk.
Na aankomst uit Zaïre voor vakantie is hij plotseling thuis overleden 12 mei 1924 in de leeftijd van 37 jaar en is in Berghem begraven.

Heer, hier ben Ik, want Gij hebt mij geroepen. 1 Sam. III 9.
TER BLIJDE HERINNERING
aan mijne
PRIESTERWIJDING
en
EERSTE MIS
's BOSCH ST. JAN 29 MEI 1915 HAAREN SEMINARIE 3 JUNI
THEO VAN ERP.
Dank zeg Ik God voor zijne onuitsprekelijke gave: dat Hij mij zijn vertrouwen geschonken en mij tot zijn H. Dienstwerk geroepen heeft.
II Cor. IX 15; I Tim. I 13.
Bidt gij allen, opdat mijn offer welgevallig zij aan God, den machtigen Vader. Miss. Rom.
Ik leg op uw altaar neer de hoedwendigheden mijner ouders en van al mijne dierbaren, opdat zij allen door deze H. Offerande de hulp uwer genade mogen ondervinden. Thom. à Kemp.
Eucharistisch Hart van Jesus, toonbeeld van het priesterhart, ontferm u onzer. 300 d. afl.

4. Pater Theodoor van Erp

Zoon van Adrianus van Erp en Anna van der Putten.
Geboren te Berghem 12 december 1890.
Pater Theodoor was lid geworden van de Congregatie van Scheut na eerst kapelaan te zijn geweest te Hilvarenbeek.
Priester gewijd 29 mei 1915 in de St. Jan te 's Hertogenbosch.
Vertrokken naar de Congo (Kasai) op 9 november 1920.
Teruggeroepen naar Nederland 1931.
Hierna econoom, missieprocurator en propagandist te Sparrendaal tot 1969, daarna rustend te Nijmegen en Sparrendaal (Vught).
Hij was een groot en verdienstelijk man. Op zijn verjaardag, enige dagen voor zijn dood, zei iemand hem nog: "Wat de wereld nodig heeft ... meer moedige mensen zoals u". Men deed nooit een vergeefs beroep op hem. Overleden te Sparrendaal 1972 en begraven op het kerkhof aldaar.

5. Pater Victor Roefs

Zoon van Gerardus Roefs en Anna Kerkhof.
Geboren te Berghem (Mollenstraat) op 23 februari 1904.
Pater Victor was lid van de Congregatie der Orde van O.L. Vrouw van de Berg Carmel (Carmelieten).
Geprofest 12 september 1924 en priester gewijd 14 juni 1930. Hij doctoreerde aan de R.K. universiteit te Nijmegen in de theologie, welk vak hij reeds in Brazilië en aan het internationaal College van Rome gedoceerd had. Hij was historiograaf van de orde, en eerste direkteur van het door hem opgerichte Nederlandse Instituut voor Carmelhistorie. Een man met een scherp verstand, zeer ijverig en autoritair in zijn wetenschappelijke arbeid. Hij stierf door een beroerte getroffen en werd op het kerkhof te Boxmeer begraven op 7 december 1949 in de leeftijd van 45 jaar.

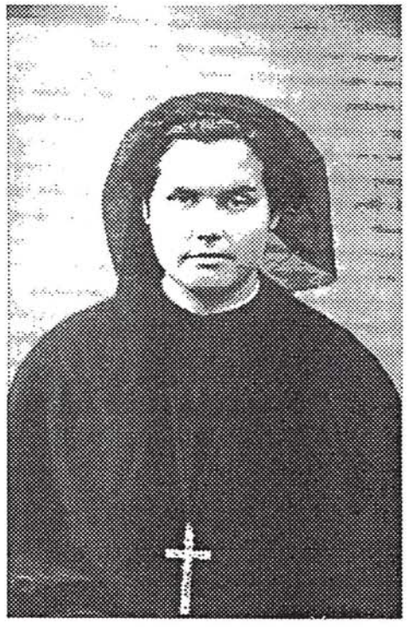

6. Zuster Anna van den Heuvel

Dochter van Jacobus van den Heuvel en Cornelia Megens.
Geboren te Berghem 24 augustus 1904.
Zr. Marie Saint Jacob (kloosternaam) was lid van de zusters Missionarissen van O.L. Vrouw van Africa, en ingetreden in het klooster te Esch op 2 oktober 1928 en daarna vertrokken naar Afrika, waar zij op 27 oktober 1929 het kloosterkleed ontving en op de eerste mei 1931 haar H. Geloften aflegde.
Zij was werkzaam in Centraal-Afrika. Dag en nacht wijdde zij zich aan de verzorging der zieken, aan moeders en kinderen. Nooit was haar iets te veel. Haar laatste daad was een daad van naastenliefde toen zij, zelf stervende, op de boot nog een zieke vrouw verzorgde.
Zij overleed, 51 jaar oud, op het Tanganyikameer op 4 juni 1955.

7. **Broeder Jan van den Heuvel**

Zoon van Jacobus van den Heuvel en Cornelia Megens.
Geboren te Berghem op 6 november 1905.
Broeder Jan was missionaris van Scheut.
Zijn kloostergelofte sprak hij uit op 1 mei 1929, en op 22 februari vertrok hij naar Zaïre.
Broeder Jan had zich in dienst gesteld van de missie, waar hij 44 jaar lang als missionaris heeft gewerkt. Hij was een vriendelijke en eenvoudige man, met wie iedereen graag omging. Hij was heel bescheiden en als bouwer heeft hij veel tot stand gebracht. Hij was erg begaan met zijn mede-broeders. Hij stond altijd klaar, zowel voor Europeanen als Zaïrezen.
In 1975 nam hij definitief afscheid van zijn missie. De laatste 10 jaar verbleef hij in Sparrendaal. Voor al zijn werk en inzet in de missie kreeg hij de hoge onderscheiding van Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.
Op zaterdag 3 augustus 1985 is hij onder grote belangstelling begraven op het kerkhof van Sparrendaal te Vught.

8. **Pater Jacobus de Bruin**

Zoon van Wilhelmus de Bruin en Maria Coopmans.
Geboren te Berghem op 16 juni 1906.
Pater Jacobus was lid van de Congregatie S.V.D. te Teteringen. Priester gewijd in het missiehuis te Teteringen op 14 augustus 1936. Op zondag 1 mei 1938 heeft hij in de parochiekerk te Berghem zijn afscheidspreek gehouden.
Op 5 mei is hij vertrokken naar Floris. Intussen vermoedde hij niet, hoe kortstondig en hoe zwaar zijn missieleven zou worden. Na een overval van Timor door de Japanners werd hij, met zijn bisschop Mgr. J. Pessers en een groot aantal medebroeders, naar verschillende gevangenkampen gevoerd. Hij is met zes zijner medebroeders gestorven aan een dodelijke ziekte in Kali-Bodjo (Z.-Celebes). Zijn bisschop, die hem bijstond en verpleegde, prees zijn geduld.
Hij is op 4 december 1944 (38 jaar oud) overleden en aldaar begraven.

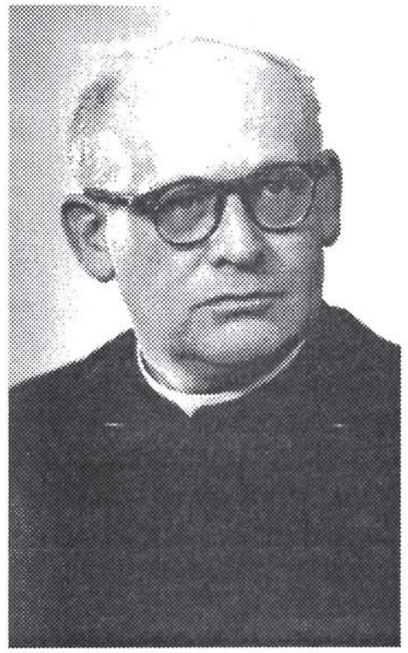

9. **Pater Hieronymus van Hintum**

Zoon van Gerardus van Hintum en Anna van Rodijnen.
Geboren te Berghem op 8 februari 1909.
Pater Hieronymus was lid van de Congregatie in de Orde van O.L. Vrouw van de Berg Carmel (Carmelieten).
Hij is priester gewijd te Sao Paolo op 5 november 1933. Op 9 december 1934 droeg hij zijn eerste H. Mis op in de parochiekerk te Berghem.
In het Provinciaal Nieuws van 10 december 1934 staat o.m. het volgende vermeld: "Hulde aan de buurt, het Molenveld voor de prachtige versiering van het woonhuis van de neomist tot aan de kerk." De feestpredicatie werd gehouden door pater Urbanus van Erp (ordegenoot).
De Liederentafel der Gezellenvereniging uit Berghem bracht een priestercantate onder leiding van J. Gielen.
Berghem was vereerd met een nieuwe priesterzoon.
Op 1 november 1972 in Sao Paolo overleden en aldaar begraven.

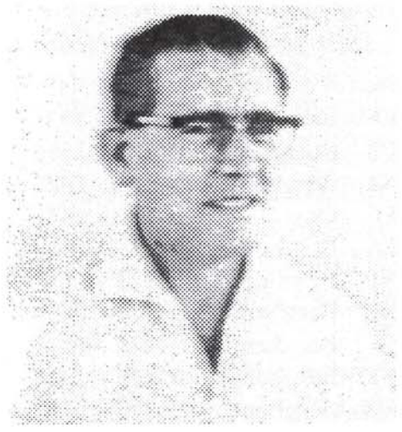

10. **Broeder Rudolf van der Heijden**

Zoon van Cornelus van der Heijden en Anna Maria van Uden.
Geboren te Berghem op 31 oktober 1916. Broeder Hippolytus (kloosternaam) was lid van de Congregatie van de Broeders van Dongen. Op jeugdige leeftijd ingetreden en in 1950 vertrok hij naar Indonesië. Hij heeft meer dan 45 jaar gewerkt aan het verplegen en verzorgen van de lijdende evenmens op Bangka en later op "Desa Putera" een projekt voor verwaarloosde en dakloze kinderen. Het was een soort jongensstad voor verwilderde jongetjes. In het Indonesisch heet jongensstad "Desa Putera". Ze hadden armoede en ellende. Hij leidde ook een polikliniek voor intern gebruik. Dag en nacht stond hij klaar om al dat lijden te verzachten en niets was hem te veel. Diep betreurd door zijn medebroeders en de velen van Lenteng Agung (Indonesië) en door zijn familie, is hij als een rustig, vrome missionaris op 25 juni 1979 gestorven en daar begraven.

11. **Pater Jozef van Erp**

Zoon van Antonius van Erp en Harriëtte van Breugel.
Geboren te Berghem op 29 maart 1926.
Pater Jozef was lid van de missionarissen van Scheut-Sparrendaal te Vught.
Priester gewijd te Nijmegen op 2 augustus 1953.
In september 1954 is hij vertrokken naar zijn missiegebied, de toenmalige Belgische Congo.
Als missionaris van Scheut is hij 26 jaar werkzaam geweest in de missie van Kabinda (Zaïre) en is na een kortstondige ziekte overgebracht naar Anderlecht (België) waar hij in het ziekenhuis aldaar is overleden.
Op woensdag 23 juli 1980 is hij in het bijzijn van zijn medebroeders en familieleden in "Sparrendaal" te Vught begraven in de leeftijd van 54 jaar.

Herman van de Camp

VERENIGINGSNIEUWS

Nieuwe leden

Thea Arts	Dr. Baptiststraat 1	5351 EX	Berghem	04123 - 1259
Lee Bimbergen	Parlevlietstraat 4	5351 BK	Berghem	04123 - 2552
Henk Boeijen	Korstestraat 1	5351 NL	Berghem	04123 - 1820
Wim den Brok	H. Hendrik I str. 12	5341 RC	Oss	04120 - 25394
Ans van der Burgt	Kerkstraat 26	5351 EA	Berghem	04123 - 1300
Ria van den Heuvel	Waatselaarstraat 3	5351 NP	Berghem	04123 - 1579
Sjaak van den Heuvel	Waterstraat 7a	5351 NK	Berghem	04123 - 1435
Wilma Hunze-Sijnen	Laanderhof 105	5351 CS	Berghem	04123 - 1284
Corry van Iperen	Waterstraat 8	5351 NK	Berghem	04123 - 1833
Gerard Kouwenberg	Molenweg 104	5351 EW	Berghem	04123 - 2298
Adriaan Megens	Burg. van Erpstr. 36a	5351 AW	Berghem	04123 - 1396
Ida Verhagen	Nieuwe Steeg 1	5351 NA	Berghem	04123 - 1401

Verhuisd

Rein Zonnenberg	Wingerd 7	5374 AN	Schaijk	08866 - 2039
adres heemschuur blijft	Wooystraat 1	5373 LB	Herpen	08867 - 1301

Afgemeld als lid

Robert de Groot	Veldstraat 15	5351 BE	Berghem

Expositie Jan Cunen Museum

Van 4 maart tot en met 27 april 1994 wordt er in het Jan Cunenmuseum een expositie gehouden waaraan alle heemkundeverenigingen uit de omgeving en de Stichting Werkende Mens uit Oss deelnemen. Deze Stichting is voortgekomen uit de werkgroep Industriemuseum, de doelstelling van de stichting is: de historie van de Maaslander in al zijn facetten te bestuderen en presenteren.
De officiële opening is op zondagmiddag 6 maart, hiervoor is de nieuwe hoogleraar volkscultuur aan de KUB in Tilburg, P. Nissen, uitgenodigd. Tijdens de looptijd van de expositie zullen er op diverse avonden en zondagmiddagen lezingen verzorgd worden. Enkele gerenommeerde sprekers hebben hun medewerking al toegezegd.
Ad Dams en C. Buijks, dialect en veldnamenonderzoek, Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Ook zullen er historische films te zien zijn, Harmonie Concordia heeft toegezegd de film over Berghem '53 of '63 te draaien, Geffen toont een videofilm over 'Effe naor Geffe'. De troubadours uit eigen omgeving, Lidy de Haas en Ad de Laat, zullen natuurlijk niet ontbreken.
Overzicht aan in te brengen onderwerpen door de verenigingen:
Heesch: selectie gereedschappen en werktuigen uit de Heenschuur en archeologie, recente vondsten van een waterput met inhoud uit de 14e eeuw en foto's over de opgraving.
Ravenstein e.o.: restauraties, inventarisatielijst met foto's en kaarten van monumentale panden, stoephekken-project, pentekeningen, gravures plattegronden van de stad.
Stichting Werkende Mens: informatiefolders en activiteiten om het Bergoss-complex als monument te behouden.
Berghem: archeologische bodemvondsten, ambachtelijke gereedschappen, foto's bevrijdingsoptocht, programmaboekje bevrijdingsrevue, computer met mogelijkheid genealogische gegevens op te zoeken, boek van Henk Luijerink 'Berchem in Akten' 1656 - 1810.
Megen c.a.: foto-inventarisatie over interieurs van oude boerderijen uit Megen en Haren.
Schaijk-Reek: authentieke smidse, inventaris met hoefijzertypen en materialen van een hoefsmid, project uitgeven boeken.
Geffen: fotoreportage over fotoacties, oud gereedschap uit sigarenmakerij Schouten.
Nistelrode-Vorstenbosch: boerenleven in en om het huis, maquette met poppen op schaal in klederdracht met historische foto's als achtergrond, publicaties.
Nuland: fotoportretten Indiëgangers, bomen in verschillende jaargetijden, informatiemateriaal en tekeningen over opgraving en onderzoek naar Polderkerk.